

Nr 2.

Ankom till Riksdagens kansli den 6 mars 1911 kl. 3 c. m.

*Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, om
skrifvelse till Kungl. Maj:t angående publicerande af en
fortlöpande öfversikt af den ekonomiska situationen.*

Uti en inom Andra kammaren väckt, till behandling af dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 19, har friherre *E. Palmstierna* hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t *dels* ville låta utreda möjligheten af att med begagnande af olika, väsentligen statistiska, uppgifter vinna sådan fortlöpande öfversikt af den ekonomiska situationen, hvarigenom vägledning erhålles till bedömande af förändringar i den allmänna ekonomiska konjunkturen, *dels* äfven, om utredningen därtill gifver anledning, antingen själf vidtaga åtgärder för att på för allmänheten lätt tillgängligt sätt låta publicera denna öfversikt, eller, om Riksdagens medverkan därtill behöfves, i sådant syfte för densamma framlägga erforderliga förslag. *Motionen.*

Såsom motivering härför har motionären anført följande:

»Vid 1910 års riksdag väckte herr *Ernst Blomberg* inom Andra kammaren en motion (nr 195), som afsåg ett planmässigt reglerande af offentliga arbeten med hänsyn till ekonomiska konjunkurer, så att fluktuationerna å arbetsmarknaden i största möjliga utsträckning kunde undvikas. Vid behandlingen af denna betydelsefulla motion framställde sig för fjärde tillfälliga utskottet omedelbart den frågan, huruvida man kan förutse en inbrytande lågkonjunktur. Endast i den mån detta är möj-

ligt, skulle en effektiv reglering af de offentliga arbetena ha någon utsikt att leda till afsedt resultat. Utskottet sökte fördenskull bilda sig en föreställning om det funnes några kännetecken, hvilka i tid varsla om krisers annalkande och framlade i detta afseende en del synpunkter uti sitt betänkande (nr 38), hvilket bifölls af Andra kammaren.

Redan innan jag för utskottets räkning verkställde utredningen i frågan, stod det klart för mig, att beräkningarna af förändringarna uti ekonomisk konjunktur ej endast vore att betrakta som ett led uti sträfvan att motverka arbetslösheten utan på det intimaste berörde hela samhällshushållningen och vore af vital betydelse för densamma. Det har därför synts mig lämpligt att upptaga detta spörsmål till särskild behandling uti en motion och på så sätt förelägga Riksdagen detsamma.

Den böljegång, som nu behärskar det ekonomiska samhällslifvet, ömsom lyfter människorna mot rikare förvärfsmöjligheter, ökad produktion och fler arbetstillfällen, ömsom sänker dem i en vågdal, där trängseln i kampen för lifsuppehållet skapar nöd och förtviflan bland tusenden. Mången har sökt förklaringen till krisernas gåta. Ju närmare man nalkats densamma desto tydligare skönjes att det är bristen på organisation inom samhället själf, som är den grundläggande *orsaken* till konjunkturförändringarna. Så länge den liberala staten finns kvar med sin planlösa konkurrens, skola kriserna ej upphöra att härja det ekonomiska lifvet.

Det är emellertid icke min afsikt att i denna motion ingå på de vetenskapliga förklaringarna öfver krisproblemet. Men fruktbarande för den nutida ekonomiska politiken är det att inregistrera konjunkturväxlingarna såsom oundvikliga företeelser, hvilka komma att ständigt upprepas, så länge nuvarande samhällstillstånd råder, hvarför man på allt sätt bör söka bestämma *tidpunkten* för deras inbrytande och den sannolika omfattningen af deras *verkningar*. Denna sträfvan bör kunna förena alla, som äro direkt beroende af den industriella produktionen och varuomsättningen. Såväl företagarklassen som finansvärlden, de handlande och fabriksarbetarna ha ett omedelbart intresse af att i förväg äga kännedom om de ekonomiska störingarnas uppträdande. De kunde då i tid vidtaga åtgärder för att mildra deras verkningar. Om kriserna icke inbryta så *oväntadt*, som nu sker, skulle deras förödelse kunna begränsas.

Hittills ha vi emellertid icke vidtagit några praktiska åtgärder för att åstadkomma en krisbarometer, hvilken ger utslag för annalkande

ekonomiskt oväder. Måhända svårigheten att finna ett fullt tillförlitligt instrument och den fatalistiska uppfattningen att kriserna omöjligen kunna undgås, hvilken besjalar dem, som hysa en liberal samhällsåskådning, medverkat till den håglöshet att gripa sig an med saken, som man ofta möter, när detta ämne bringas på tal. Det synes mig likväl, att vi icke borde afskräckas från att begagna hvarje medel, som står till buds, för att småningom konstruera en registreringsapparat, hvilken förfinad med årens erfarenhet kan gifva oss god ledning för bedömning af det ekonomiska läget.

Såsom uti förutnämnda utskotts utlåtande framhålles, torde *franska* regeringens åtgärd att midt under den senaste krisen (den 3 april 1908) tillsätta en särskild kommission med uppgift »att vidtaga åtgärder med anledning af den rådande krisen och undersöka de symptom, som i allmänhet åtfölja de ekonomiska kriserna samt föreslå lämpliga åtgärder för att förekomma den af dem föranledda arbetslösheten genom att tillkännagifva, när de offentliga myndigheternas ordinarie arbeten för detta ändamål böra påskyndas eller fördröjas», vara det första praktiskt politiska försöket att förutbestämma konjunkturförändringarna.

Följande utskottets redogörelse vill jag därför belysa det tillvägagångssätt kommittén använde för att vinna sitt syfte. Den tillsattes på arbetsministerns, Viviani, initiativ och bestod af framstående ekonomer, politici och statsämbetsmän. Dess verksamhet förbereddes med ett synnerligen värdefullt arbete, som år 1907 utfördes af la Direction du Contrôle Commercial des Chemins de fer, hvilken till en början uttalade sig om möjligheten att förutbestämma konjunkturväxlingar och yttrar där-om: »Tack vare den nationalekonomiska vetenskapens framsteg har man numera uppgifter till buds, med hvilka man tillräckligt säkert kan bedöma det ekonomiska läget i landet. Folkens ekonomiska företagsamhet fortskrider ej på ett regelbundet sätt år efter år, utan synes följa en rytmisk rörelses växlingar med periodiskt stigande och fallande intensitet. Tider af ifrig verksamhet följas af stagnation. Genom grafiska bilder kan denna böljande rörelse framställas, och vet man ungefär, uti hvilken period man befinner sig, är det möjligt förutse om näringsverksamheten kommer att ökas eller minskas.»

I detta syfte behöfver man emellertid, enligt direktionens mening, en stor mängd uppgifter af olika slag, ty endast genom öfverensstämmelsen mellan de resultat, man erhåller af dem, kan ett omdöme vinnas om den ekonomiska situationens beskaffenhet. Ej endast bankernas

rapporter utan äfven prisernas förändringar och handelsomsättningen kunna ge goda antydningar. Liksom de meteorologiska institutionerna visat sig nyttiga för det praktiska lifvet genom sina publicerade observationer, så skulle det äfven kunna lyckas att med begagnande af alla de kännetecken, som utmärka konjunkturväxlingar, framställa en »barometer», som ger tillförlitliga utslag öfver deras uppträdande.

På grundval af direktionens arbete har den förutnämnda permanenta kommissionen utgifvit ett första betänkande (3 sept. 1909), som är af stort intresse för behandlingen af den föreliggande motionen. Jag vill därför i korthet referera det väsentliga af dess innehåll.

Kommittén erinrar till en början om krisernas periodicitet — de ha under senare tid inträffat åren 1857, 1864, 1873, 1881—82, 1890—91, 1900 och 1907 — samt söker utröna hvilka omständigheter det varit, som säkrast tillkännagifvit deras ankomst. För detta ändamål gör kommittén först en utredning angående möjligheten att ur de privata bankernas ställning draga några vägledande slutsatser, men den fann snart att fullt tillförligt material endast kunde vinnas från *franska riksbanken* »la Banque de France», hvars *diskontopolitik* och *metalliska kassa* syntes korrespondera med hvarandra och det allmänna affärsläget, enligt hvad uppgjorda statistiska tabeller utvisade. När kassabehållningen reducerats till sitt minimum åren 1882, 1891, 1900 och 1907 bröt krisen samtidigt ut, och då diskontot var som lägst med maximum af kassabehållning, åren 1877, 1886, 1895 och 1902, kunde man konstatera en gryende förbättring på marknaden. Emellertid anser sig kommittén ej uteslutande kunna begagna dessa data, emedan tillfälliga omständigheter, såsom politiska händelser eller större finansoperationer, kunna inverka på dem, hvarför de ej under alla förhållanden kunna ge fullt exakta utslag för det ekonomiska läget. Kommittén finner det fördenskull nödvändigt att begagna sig af kompletterande kännetecken och undersöker i detta syfte, hur den *allmänna prisnivån* varierat med konjunkturerna.

Under goda tider ökas företagsamheten, förädlingsindustrien skyndar att förse sig med råvaror, och handelsmännen fylla sina lager i fruktan att senare få köpa produkterna ännu dyrare. Härunder stegras prisen oupphörligt, tills genom förhållandenas makt haussen nått sin höjdpunkt och svårigheter yppas att finna afnämare till varorna; prisfall inträffa med åtföljande realisationer och krisen utbryter. Vill man följa konjunkturväxlingens förlopp vore det tydligen lämpligt välja några representativa artiklar, studera deras prisfluktuationer och beräkna det för dem

gemensamt rådande medelpriset år efter år. Genom dess rörelser från maximum till minimum åskådliggöres, hur förändringen sker mellan goda och dåliga tider.

Dylika kronologiska redogörelser för priserna, s. k. »Index numbers», ha sedan 1865 publicerats af *Sauerbeck* beträffande den engelska marknaden, samt af den engelska tidskriften »*The Economist*», och af *Domergue* uti »*la Réforme Économique*» från 1890. Äfven engelska handelsministeriet har på framställning från underhuset 1903 låtit publicera en på egna samt *Jevons* och *Sauerbecks* uppgifter verkställd beräkning af prisnivåns procentuella förändringar under det nittonde århundradet. Det största intresset anknyter sig till *Sauerbecks* Index numbers. Det har utarbetats med stor omsorg och upptar medeltalen för engrospriserna å dels 26 olika slags råämnen, som äro oundgängliga för industrien, dels för 19 representativa födoämnen. Det för båda grupperna gällande medeltalet beräknas äfven. Uppgifterna publiceras månatligen och uttryckas procentuellt med hänsyn till det för åren 1867—1877 rådande medeltalet så, att om de ange högre siffror än detta, bli uttrycken t. ex. 110 eller 112, och om de äro lägre än medeltalet 1867—1877 t. ex. 90 eller 98 m. m.

Den franska kommittén lät Statistiska Centralbyrån med ledning af tullstatistiken och enligt *Sauerbecks* metod uppgöra en jämförande tablå mellan prisförändringar och kriser. Den gaf följande resultat:

	Ekonomiska kriser.						
	1857	1864	1873	1881—82	1890—91	1900	1907
<i>Prismaxima</i>							
Medeltal för samtliga varor . .	1857	1864	1872—73	1881	1890	1900	1907
Medeltal för industrialster . . .	1857	1864	1872—73	1880	1890	1900	1907

	Maxima af industriell depression.						
	1858	1867	1879	1886	1893	1904	1907
<i>Prisminima</i>							
Medeltal för samtliga varor . .	1858	1869—70	1879	1887	1896	1903	1907
Medeltal för industrialster . . .	1858	1868—70	1879	1886—87	1894—97	1902	1907

Äfven andra beräkningar visade det intima sambandet mellan prisrörelsen och kriserna, hvarför kommittén beslöt förorda upplägandet af ett fortlöpande indexregister med begagnande af fransk statistik i öfverensstämmelse med Sauerbecks uppgifter från engelska marknaden.

Bland de statistiska data, som tydligen åskådliggöra ett folks ekonomiska lifaktighet, intar redogörelserna för *utrikeshandeln* ett framstående rum. En jämförelse mellan Sauerbecks index och den engelska utrikeshandelns siffror visade slående öfverensstämmelser. Kommittén upptar därför denna del af handelsstatistiken bland sina kännemärken, något som äfven la Direction du Contrôle Commercial påyrkat.

En annan trogen spegelbild af den ekonomiska situationen visar *järnvägstrafiken*. I goda tider är varuomsättningen liflig och det transporterade godset pr bankilometer ökas, medan godsbefordringen minskas under lågkonjunkturer. Järnvägsstatistiken borde därför kunna lämna åtskilliga tecken på konjunkturförändringarna. I all synnerhet är den värdefull för belysande af den inre handelsomsättningen och utgör därför ett lämpligt komplement till de siffror, som karakterisera varuförbindelsen med utlandet.

Ett annat typiskt kännemärke visade *stenkolskonsumtionen* sig vara. Krisåren 1873, 1890, 1900 och 1907 sammanfölla med maxima af kolförbrukning, medan den industriella depressionen 1886, 1893 och 1904 motsvaras af påtagliga inskränkningar uti densamma.

Sedan länge har *tackjärnsproduktionen* och *tackjärnsprisen* ansetts symptomatiska. En af kommittén gjord grafisk framställning bestyrkte visserligen detta faktum, men visade å andra sidan att maximum af produktion ej alltid inföll precis det år krisen utbröt utan stundom något tidigare, ibland något senare. Emellertid fann kommittén uppgifterna så värdefulla, att den ansåg dem böra begagnas.

Slutligen upptog kommittén *arbetslöshetens* större eller mindre utbredning inom olika yrken såsom ett sista för ändamålet användbart kännetecken på arbetstillfällenas och därmed produktionens mängd.

Det blef sålunda åtta faktorer, som kommittén ansåg böra tagas i betraktande och sammanföras kompletterande hvarandra, för att varsla om växlingarna uti det ekonomiska läget, nämligen:

- 1) franska bankens diskonto,
- 2) dess kassabehållning,
- 3) prisindex för råvaror och födoämnen,
- 4) utrikeshandeln,

- 5) tackjärnsprisen,
- 6) järnvägstrafiken,
- 7) kolförbrukningen,
- 8) arbetslösheten inom de industriella yrkena.

Sannolikt komma dessa uppgifter att ersätta de »Indices Economiques», som franska finansdepartementet sedan åtskilliga år publicerat uti »Bulletin de Statistique», till hvilka vi ej ha någon motsvarighet.

Visserligen kan hvar och en af dessa uppgifter behöfva underkastas en sorgfällig kritik och ej ensam anses vara utslagsgifvande, men tillhoppa borde de enligt kommitténs uppfattning kunna bilda en tillräckligt pålitlig »barometer», som anger tillståndet hos det ekonomiska samhällslifvet.

Äfven i Tyskland har man funnit hur viktigt det är, att alla, som på ett eller annat sätt äro beroende af näringslifvets pendlande rörelse mellan hög- och lågkonjunktur, kunna så bekvämt och tillförlitligt som möjligt bedöma det läge, hvaruti näringsverksamheten befinner sig å den böljande rörelsen*. Det af Statistiska Centralbyrån i Berlin utgifna »Reichsarbeitsblatt» innehåller också allmänna redogörelser för den ekonomiska situationen, särskildt med hänsyn till utsikterna på arbetsmarknaden, och begagnar sig af olika data för att vinna tillräckligt säker öfverblick af den rörelseriktning, näringslifvet befinner sig uti**.

Af ännu större intresse äro de månadsredogörelser, som med understöd af »Gesellschaft für wirtschaftliche Ausbildung zu Frankfurt a. M.» utgifves af prof. *L. Pohle*. Ett sammandrag af dem lämnas i särskild bilaga.

De innehålla för Tysklands del uppgifter såväl angående kapitalmarknadens och börsens rörelser som beträffande förändringarna å varu- och arbetsmarknaden. Af de förra synas privatdiskontot å Berlinerbörsen, tyska riksbankens metalliska kassa och stämpelafgifternas belopp för papper af olika slag, bolagens kapitalbildning och kursen på representativa papper vara de förnämsta. Varu- och arbetsmarknaden belyses af antalet ton gods pr bankilometer, olika slags prisstatistik, kol- och järnproduktion samt procenttalet arbetslösa m. m. Dessutom lämnas öfverblickar af delvis motsvarande förhållanden i *Frankrike*, *England* och *Amerika*, hvarigenom en god bild erhålles af den ekonomiska situationen hos de

* Jämf. *Pohle*: Konjunkturschwankungen und Konjunkturberichterstattung, Zeitschrift für Socialwissenschaft, Heft. 1, 1910.

** Den af *Board of Trade* i England utgifna publikationen »*Labour Gazette*» redigeras på liknande sätt. Den har t. o. m. redogörelser för kolkonsumtionen i olika länder.

ledande makterna. Därest framställningen kompletterats med grafiska bilder skulle den på mer bekvämt sätt ha gifvit den vägledning statistiken lämnar.

»Hvad vårt eget land angår», skref Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott förlidet år, »utöfvar världsmarknaden visserligen ej det afgörande inflytande på dess näringslif, som på de större handelsstaternas, att vi utan vidare skulle kunna begagna oss af de uppgifter angående den »ekonomiska väderleken», som hos dem kunna bli publicerade, men erfarenheten har likväl gifvit vid handen att kriserna i vårt land haft det samband med världskonjunkturerna, att omsorgsfull uppmärksamhet äfven hos oss bör ägnas de symptom, som hos andra folk kunna varsla om deras förändringar. Därför torde ett aktgifvande på de sträfvanden, som utomlands pågå för att behärska krisproblemet, böra ingå såsom ett led uti det arbete, som vi själfva bedrifva i detta syfte.

Emellertid torde dessutom åtgärder böra vidtagas för att utreda, hvilka kännetecken, som äro särskildt utmärkande för de konjunkturväxlingar, som uppträda på den inhemska marknaden. Gifvetvis måste detta för att ge ett tillförlitligt resultat bli föremål för ingående vetenskapligt utförda undersökningar, och utskottet har fördenskull endast ansett sig böra göra några antydningar om i hvad riktning dessa undersökningar möjligen böra gå.» Å en särskild bild lämnades en af under-tecknad gjord grafisk framställning öfver några af de faktorer, som i viss mån äro användbara för att belysa det ekonomiska läget i Sverige. Denna framställning har af mig ytterligare kompletterats och åskådliggör i någon mån hvad jag menar med upprättandet af ett instrument, som registrerar det ekonomiska läget och låter oss dra slutledningar om den sannolika utvecklingen under närmaste tid.

Å figuren ha de år, då lågkonjunktur varit rådande i Sverige, blifvit utmärkta genom mörka rektanglar. En jämförelse mellan dessa och den linje, som representerar svenska riksbankens diskonto, visar tydligt det omedelbara sambandet mellan bankens diskontopolitik och växlingen mellan goda och dåliga tider. Kriser synas i regel ha utbrutit, när räntan nått sin höjdpunkt. Däremot kan man ej med ledning af diskontokurvan dra några omedelbara slutsatser om, när affärslifvet återigen upptar sin normala gång. Som bekant är vår riksbanks diskontopolitik i hög grad beroende af den, som råder i England, Frankrike och Tyskland. Detta visar sig äfven vara fallet vid ett grafiskt åskådliggörande. Medeldiskontot för Englands, Frankrikes och Tysklands riks-

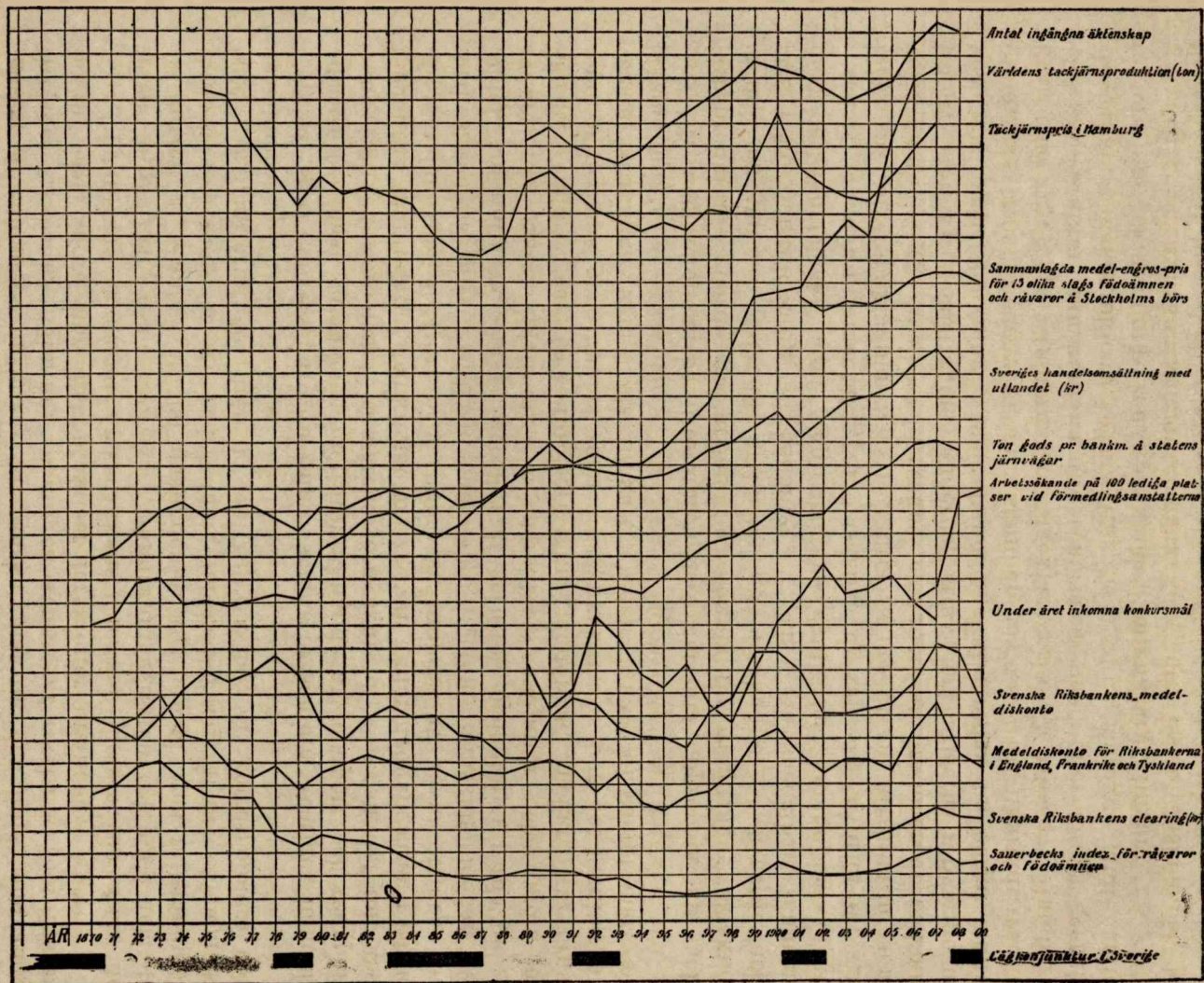
banker tillsammans ansluter sig ganska jämt till den linje, som anger Sveriges riksbanks ställning. Vanligen synes vår riksbank, som erfarenheten visat, ändra sina diskontosatser först efter utlandet.

Uppgifterna angående riksbankens clearing datera sig från det första år banken ensam utöfvade sedelutgiftningsrätten och gälla hela omsättningen i kronor. I den mån denna kurva med åren fullständigas, torde den komma att ge god ledning för bedömande af det ekonomiska läget. Uppgifterna för åren 1904—1909 synas väl korrespondera med detsamma.

Af stort intresse äro de linjer, som representera Sveriges handelsomsättning med utlandet under frånräknande af reimport och reexport, samt trafikens intensitet på statens järnvägar, d. v. s. antalet ton gods i egentlig mening per bankilometer. Såväl under nedgångsåren i början af 90-talet som år 1901 och 1908 visa linjerna att såväl utrikes- som inrikeshandeln blifvit stillastående eller t. o. m. minskats, medan den under mellantiderna raskt accelererat. Dessa båda linjer torde ge en synnerligen god uppfattning om affärslivets ställning och utgöra en känslig mätare på dess rörelser. En jämförelse mellan kurvornas relativa maxima och minima samt riksbankskurvans ger det resultat, att varuomsättningen synes bli liffigare, redan innan diskontot nått sin lägsta punkt.

Uti den ekonomiska litteraturen har det ofta upprepats, att tackjärnsproduktion borde ge utslag för konjunkturförändringar särskildt af den orsaken att bildandet af en mängd fast kapital — hvartill tackjärn i stor utsträckning är behöfligt — äger ett omedelbart samband med det ekonomiska läget. Före en kris skulle fast kapital ha skapats i sådan mängd, att förräntning af detsamma ej kan ske, hvarför en kris följer på öfverspekulationen. Å figuren synes äfven, att kurvan, som, enligt Sundbärjs tabeller, uttrycker mängden af produceradt tackjärn uti de största järnalstrande länderna, strax före kriserna i Sverige utvisar en relativ sänkning. Spekulationen skulle redan ha börjat mattas utomlands, innan nedgången blir kännbar hos oss. Ett likartadt resultat ger den linje, som representerar tackjärnsprisen å börsen i Hamburg. Dess toppunkter sammanfalla i det närmaste med eller föregå svenska riksbankens diskontokurva. Tackjärnsprisen torde möjligen jämte andra faktorer kunna begagnas som varsel om konjunkturväxlingar.

Uti det franska kommittébetänkandet uttrycktes önskemålet att Sauerbecks index skulle införas i den officiella statistiken med begag-

Den grafiska framställningen har blifvit verkställd med begagnande af uppgifter från Sveriges Officiella Statistik, Riksbankens årsbok och Gustaf Sundbärgs »Aperçus Statistiques internationaux» samt Stockholms Handelskammarens årsberättelser.

nande af inhemska data. Å figuren har dels det för England gällande indexet, dels en linje, som anger årsmedelpriset en gros för 13 olika slags varor å Stockholms börs, enligt handelskammarens uppgifter för åren 1901—1909, uppdragits. Gifvetvis är det endast med största reservation man kan fästa något afseende vid den sistnämnda, emedan endast ett fåtal varor kunnat medtagas och prisen å vissa af dem, t. ex. koppar, spela en dominerande roll jämförda med öfriga, t. ex. kaffe, men ett förbättrande af linjen med användande af säkrare metod torde ge ett mer pålitligt resultat. Emellertid visar linjen, redan som den är, tydligt samband mellan priserna och den ekonomiska situationen. En stegring skönjes under de goda åren och nedgång under 1908—1909. Sauerbecks världsberömda index korresponderar tydligen mest med medelkontot för de större staterna, men under senare år synes det mer än förut kunna äfven för vårt land bli ett kännemärke.

Särskildt med hänsyn till den förut omnämnda motionen hade det varit värdefullt, om man ägt kännedom om arbetslöshetens storlek under en följd af år. Så är likväl ej förhållandet. De enda siffror, som med någon grad af tillförlitlighet kunna begagnas för ändamålet, torde vara de officiella arbetsförmedlingsanstaltarnas rapporter om antalet arbetsökande jämfördt med de lediga platserna. Uppgifter härom ha publicerats sedan 1906 och äro återgifna på bilden. Linjen visar synnerligen tydligt, hur öfvergången från god till dålig tid verkar på arbetarklassen. Inte förrän ungefär ett år efter krisens utbrott märkes det på arbetsplatserna, att en stagnation i affärerna inträder. Då först springer antalet arbetsökande pr 100 platser i höjden.

Äfven de tal, som ange antalet ingångna äktenskap ge direkta uttryck åt konjunkturväxlingarna. Den öfversta linjen å figuren korresponderar rätt väl med diskontokurvorna. Under högkonjunkturen ingås flertalet äktenskap, men en minskning i giftermålsfrekvensen inträder omedelbart när krisen utbrutit och arbetstillfällena bli osäkra.

Det skulle kunna förutsättas att antalet konkurser borde vara betecknande för den ekonomiska situationen. Så synes äfven till viss grad vara förhållandet. Särskildt är af värde finna att maximiantalet synes inträffa de år, då krisen håller på att upphöra för att öfvergå i en långsamt begynnande högkonjunktur.

Utom ofvan återgifna ekonomiska fakta skulle möjligen uppgifter angående privatdiskontot, medelkursen å ledande börspapper och stämpel-

afgiften å samma slags värdepapper kunna begagnas till ytterligare belysning af det ekonomiska läget i landet.

Måhända det erinras att ett register af ofvanstående slag icke ger så otvetydiga uttryck för den ekonomiska situationen, att det kan lämna fullt tillförlitlig vägledning för det praktiska lifvet. Härtill bör anmärkas att man alltid måste ta hänsyn till att oberäkneliga faktorer kunna uppträda, men att registrets tillkomst i hög grad underlättar för handelsvärlden, industriidkare, fackföreningar m. fl. att vinna den öfversikt af läget och utvecklingens sannolika förlopp, som är nödvändig för deras dagliga verksamhet. Särskildt bör en månads- eller kvartalsvis publicerad grafisk framställning, som åskådliggör de omständigheter, hvilka voro förknippade med konjunkturväxlingar under föregående tidsperioder, kunna ge anledning till jämförelser, hvilka väl belysa det aktuella läget. I synnerhet bör man kunna draga sannolika slutledningar, om utvecklingen för ögonblicket rör sig mot ett maximum eller ej. Saknas den fortlöpande överblicken, har man i alla händelser svårare att orientera sig uti rådande förhållanden.

I det föregående har jag sökt visa den nytta, den enskilda hushållningen kan få af ett dylikt register, men den offentliga — särskildt den kommunala — förvaltningen har ej mindre fördel däraf. Jag behöfver endast påpeka betydelsen af att lättare än nu kunna beräkna, när en gynnsam tidpunkt för upptagande af erforderliga lån kan inträffa, eller att med hänsyn till konjunkturväxlingarna uppgöra sådan plan för arbetenas utförande att anbud infordras, då prisen äro låga, och att företagen igångsättas, när arbetslöshet väntas utbryta.

Såväl den allmänna som den enskilda hushållningen kan ej undvara tillgång till uppgifter af här nämndt slag, hvilka belysa det ekonomiska läget, om samhället skall sättas i godt stånd att möta kriserna.

Närmast ligger det till hands att föreslå uppgifternas bearbetande och publicerande genom kommerskollegium, då en stor del af den erforderliga statistiken redan förefinnes, men det synes mig önskvärdt att en direkt samverkan anknytes med riksbankens statistiska afdelning, uti hvars intresse det bör ligga att deltaga uti hvarje arbete, som går ut på att vinna klarhet öfver den ekonomiska utvecklingen och hvilken institution äfven har tillgång till de data angående penningmarknaden, som måste ingå uti registret.

I själfva verket innebär detta förslag icke någon direkt nyhet. När kungl. kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik år 1908 utgaf sin

arbetslöshetspromemoria, fann afdelningen sig föranlåten att uti en bilaga lämna några »anteckningar rörande det ekonomiska läget i Sverige», hvare bl. a. skildras de symptom, hvilka i förväg varslade om krisens utbrott 1907. Bland uppgifter som begagnades voro: registreringen af nya aktiebolag, varuomsättningen, växeldiskonteringen, den utelöpande sedelstockens storlek m. m. Genom här framställt förslag skulle man väl sofa samtliga uppgifter, uttaga dem som äro mest tillförlitliga samt uti ett kronologiskt register, som utgifves månads- eller kvartalsvis, publicera resultatet.»

Andra kammarens tillfälliga utskott har i anledning af motionen afgifvit följande yttrande:

*Andra
kammarens
tillfälliga
utskotts
yttrande.*

Såsom af motionen framgår, utgöres densamma till ej oväsentlig del af den motivering utskottet afgaf förslidet år vid tillstyrkandet af herr Ernst Blombergs motion nr 195 inom Andra kammaren angående ett planmässigt reglerande af offentliga arbeten med hänsyn till konjunkturna. Motionären har nämligen ansett, att ett beräkande af förändringarna uti ekonomisk konjunktur ej endast borde utgöra ett led uti samhällets sträfvan att motverka arbetslösheten utan äfven på det närmaste berör näringslivet i sin helhet. Såväl den privata företagsamheten som kapitalförmedlingen och arbetstagarna skulle erhålla önskvärd vägledning för bedömandet af hvilka åtgärder de böra vidtaga för affärlivets sunda utveckling och mildrandet af krisernas följder.

Utskottet har så mycket mindre att erinra emot denna uppfattning, som det uti sitt förutnämnda utlåtande för egen del ansett det »vara en af den ekonomiska politikens viktigaste uppgifter att komma till klarhet öfver krisproblemet och träffa åtgärder för att förekomma en inbrytande lågkonjunkturs härjningar. Det samhälleliga välståndet skulle i hög grad främjas därigenom», yttrades det. Och utskottet tillade, att »de sista årens erfarenhet torde tillfullo ha ådagalagt, hur angeläget det är att begagna hvarje möjlighet att i tid förbereda samhället på lågkonjunkturen, när den goda tiden synes vika.»

I fråga om de kännetecken, hvilka borde anses symptomatiska för bedömandet af det ekonomiska läget, har motionären, utöfver hvad utskottet föregående år ansett sig böra åskådliggöra, tillfogat beräkningar öfver antalet ingångna äktenskap och inkomna konkursmål. Af den grafiska bilden synes äfven, att det förra förhållandet står uti ett otvetydigt sammanhang med det ekonomiska livets växlingar, något som länge

varit erkänt. Däremot tyckes mindre ledning kunna erhållas af konkursernas antal, ehuru det framgår, att deras maximum sannolikt äger rum, när depressionen står som lägst och att deras minimum inträffar vid tiden omedelbart innan krisen utbryter. Utskottet vill emellertid framhålla att de olika i motionen omnämnda kännetecknen böra väl sofras och det statistiska material, hvaraf de framgått, omsorgsfullt undersökas, innan de godtagas för framställning af den åsyftade krisbarometern. Det är äfven möjligt, att den utredning i ämnet, motionären begär, skall gifva vid hand, att ytterligare data finnas, hvilka äro ägnade att väl belysa den ekonomiska situationen.

Angående sättet för de statistiska uppgifternas eventuella publicerande anser utskottet sig särskildt vilja framhålla betydelsen af att den grafiska metoden begagnas. Därigenom vinnes en mycket lättare öfverblick af de periodiska förändringarna, och säkrare slutsatser torde kunna dragas, då jämförelser mellan de uppgifter, som under föregående kriser varslat om deras annalkande, och kännetecknen på rådande ekonomiska förhållanden, kunna göras. Därest de siffror, som t. ex. innehållas uti den af motionären endast i förbigående omnämnda »Bulletin de statistique», månads- eller kvartalsvis publicerats i bild, skulle ett mer omedelbart återgifvande af det ekonomiska lifvets vågrörelse ha vunnits.

Motionären har ansett det vara önskvärdt, att kungl. kommerskollegium under samverkan med riksbankens statistiska afdelning skulle handha uppgifternas publicerande. Inom kommerskollegium torde det bli den näringsstatistiska afdelningen, hvilken i så fall skulle utföra uppdraget. Samverkan med riksbankens statistiska afdelning faller sig så mycket naturligare, som det, enligt hvad utskottet har sig bekant, åligger denna afdelning att för fullmäktiges räkning verkställa de utredningar och öfversikter, som äro ägnade att klargöra affärsläget och dess utvecklings-tendenser.

På grund af det som sålunda anförts tillstyrker utskottet motionen och gör detta med så mycket större skäl, som Andra kammaren föregående år utan synbar meningsskiljaktighet biföll det yrkande, hvars motivering nu till väsentlig del ingår uti motionen.

Utskottet får alltså hemställa, att Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t *dels* ville låta utreda möjligheten af att med begagnande af olika, väsentligen statistiska, uppgifter vinna sådan fortlöpande öfversikt af den ekonomiska situationen, hvarigenom vägledning erhålles till be-

dömande af förändringar i den allmänna ekonomiska konjunkturen, dels äfven, om utredningen därtill gifver anledning, antingen själf vidtaga åtgärder för att på för allmänheten lätt tillgängligt sätt låta publicera denna öfversikt, eller, om Riksdagens medverkan därtill behöfves, i sådant syfte för densamma framlägga erforderliga förslag.»

Denna utskottets hemställan har bifallits af Andra kammaren, hvar-
efter ärendet öfverlämnats till Första kammaren, som hänvisat detsamma
till förberedande behandling af sitt första tillfälliga utskott.

Att af åtskilliga, väsentligen med statistikens tillhjälp sammanställda faktorer draga sannolika slutledningar, huruvida näringslivet för ögonblicket befinner sig i en uppåtgående eller nedåtgående konjunktur, anser utskottet vara möjligt och i regeln icke erbjuda alltför stora svårigheter. En genom grafiska bilder åskådliggjord öfversikt af den rörelseriktning, hvaruti näringslivet befinner sig, synes ock kunna medföra ej obetydligt gagn för såväl den allmänna som den enskilda hushållningen.

*Utskottets
yttrande.*

Den af motionen framgående uppfattningen, att det skulle vara möjligt att med någon grad af säkerhet på förhand beräkna själfva *tidpunkten* för utbrytandet af en kris eller för omslaget från högkonjunktur till lågkonjunktur, kan utskottet icke dela; och vill utskottet i sådant afseende särskildt erinra, att det påpekade förhållandet, att räntan och varupriserna stå högst omedelbart före utbrottet af en kris, ej lämnar tillräcklig ledning för bedömandet, då man ej förrän efteråt kan säga, om en viss höjd på ränta och varupriser är maximum eller ej. Hvad det här enligt utskottets mening hufvudsakligen kommer an på är, att allmänheten och särskildt affärsvärlden erhåller tillfälle att med stöd af en möjligast auktoritativ statistisk öfversikt öfver den ekonomiska situationen bedöma dennas tendenser, särskildt hvad beträffar sannolikheten af ett omslag i de för tillfället rådande konjunkturerna.

Det synes sålunda utskottet, att den af motionären väckta frågan att genom det allmännas försorg anordna en fortlöpande öfversikt af den ekonomiska situationen vara beaktansvärd. I fråga om de faktorer, som äro af vikt i detta afseende, anser sig utskottet kunna i hufvudsak instämma med motionären. Många af dessa äro redan nu föremål för

vår officiella statistik, men anser utskottet dock, att denna för ändamålet behöfver utvidgas särskildt genom mera omfattande prisstatistik.

Äfven af detta skäl anser utskottet, att frågan i dess helhet lämpligast bör upptagas i sammanhang med den omläggning af Sveriges officiella statistik och dess allmänna organisation, som nu står på dagordningen; och behöfver något längre uppskof ej däraf föränledas. Utskottet vill här framhålla, att i det af den s. k. statistiska kommittén i september 1910 afgifna betänkande föreslås, bland annat, utgifvande af en serie »Statistiska Meddelanden», som i förevarande afseende erbjuda intresse. Denna serie, som enligt kommitténs förslag bör innehålla dels tillfälliga eller mindre omfattande statistiska undersökningar, dels med kortare mellanrum än ett år utkommande publikationer, föreslås fördelad i följande afdelningar:

- A. Tillfälliga statistiska undersökningar.
- B. Meddelanden från statistiska centralverket.*
- C. Meddelande från kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik.
- D. Handelsstatistiska meddelanden.
- E. Sammandrag af svenska järnvägars trafikrapporter.
- F. Bankrapporter.

Angående dessa »Statistiska Meddelanden», hvilkas samtliga afdelningar beräknades utkomma med ett häfte i månaden, anför kommittén, bland annat följande: Afdelningen B:s hufvudsakliga innehåll vore afsedt att utgöras af centralverkets månads- och kvartalsuppgifter rörande emigration, konkurser, utsökningar, växelprotester och sparbanks. Det syntes ock lämpligt, att de vecko-, månads- och kvartalsuppgifter, som af vissa ämbetsverk offentliggjordes i Posttidningen eller på annat sätt, jämväl intoges i dessa månadsskrifter, som afsåge att på ett ställe sammanföra olika preliminära uppgifter.

Det synes nu utskottet, att hvad som föreslagits ingå i förenämnda »Statistiska Meddelanden» och hvad som ur nu angifna synpunkt kan komma att däri ytterligare inflyta, bör utgöra en lämplig grund för åstadkommande af den ifrågasatta öfversikten af det ekonomiska läget i landet, samt att en sådan öfversikt kunde bilda en egen fristående afdelning inom ramen af »Statistiska Meddelanden». Utskottet vill i så fall framhålla såsom önskvärdt, *dels* att framställningen göres ej blott siffermässig utan äfven grafisk

* Detta skulle öfvertaga Statistiska centralbyråns åligganden, hvarjämte till detsamma skulle, bland annat, öfverflyttas statistiken öfver bergverk, fabriker och handverk, sjöfart och handel.

samt förses med text, *dels* att äfven annat än det i meranämnda serie sammanförda materialet allt efter sig företeende förhållanden och samhällslifvets utveckling kan förtjäna att medtagas, *dels* slutligen att äfven en sammanställning af de svenska uppgifterna med tillgängligt utländskt material kan vara erforderlig.

Beträffande den myndighet, som bör ombesörja den eventuella utgifningen, anser utskottet det obehöfligt uttala sig i annan mån, än att ett samarbete synes lämpligt med innehafvaren af den uti riksbanken för några år sedan upprättade s. k. statistikertjänsten, då en fördjupad ekonomisk bearbetning af materialet lämpligast synes kunna verkställas af denne tjänsteman.

På grund af hvad sålunda anförts hemställer utskottet,

att Första kammaren måtte på det sätt biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut, att Första kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t vid behandling af frågan om omläggning af Sveriges officiella statistik täcktes taga under ompröfning, huruvida i samband med denna omläggning en fortlöpande öfversikt af det ekonomiska läget i landet lämpligen kunde anordnas, äfvensom vidtaga de åtgärder, som häraf kunna föranledas.

Stockholm den 6 mars 1911.

På utskottets vägnar:

G. LAGERBJELKE.